

HISTORIEN OM TJENESTJENTENE
KARI TELSTE

RELIGIØST DRAMA PÅ HALLING
ERLING RIMEHAUG

OLAV SLETTOS LITTERÆRE SYN

med meir

ÅRSHEFTE 2015

FORORD

Artiklane i Olav Sletto-selskapets årshefte 2015 spenner vidt. Selskapet har i samarbeid med Boksmia forlag gitt ut bok om Anne Sletto. Ho var tenestjente. Sonen, Olav, var forfattar. Årsheftet rommar artiklar om yrkene til både mor og son.

Kari Telste syner tenestjentenes historie i Norge, ei historie som vi lenge trudde slutta etter andre verdskrigen, men som har blitt aktuell att i vår eiga tid, om enn i nye former.

Erling Rimehaug har lese «Soga um Røgnaldfolket». Han var forbausa over det han fann: Eit religiøst drama på halling. Han ynskjer at fleire får augo opp for dette dramaet, som også er kalla det store hamskifte i norsk historie – på bygdenivå. Artikkelen kan lesast som eit ledd i serien "Mi leseoppleving", som Olav Sletto-selskapet starta i årsheftet 2014.

Olav Sletto skreiv sjølvbiografien sin i bøkene om OLVER. Den fyrste kom i 1954. Hallingdølenes redaktør, Torgeir Lid, fekk ei ung journalistspire til å intervjuje den aldrende diktaren om dette originale bidraget til biografisjangeren. Det vart ei interessant samtale mellom den unge skrivaren og den landskjente forfattaren, Olav Sletto.

Olav Sletto-selskapet vier mykje merksemd til Anne, fjøsbudeia på jorda, og hennar likar. Anne var ei av tusenvis av tenestjenter i Norge på slutten av 1800-talet og framover til siste verdskrigen. Sine beste ungdomsår levde ho truleg i nordre Vestfold. Eva Almhjell har skrive ein artikkel til KULT, Tunsberg litterære selskaps tidsskrift, om Anne Sletto i Vestfoldhistoria. Den er også med her.

Britt-Mari Sletto rapporterer frå lanseringa av boka om Anne Sletto på Dr. Holms hotell/Geilo 7. februar 2015. Der møtte meir enn 60 folk fram i uvêret. Dei fekk mellom anna høyre professor Jørn Øyrehagen Sunde forelesa om Olav Sletto som lausunge og barnedrap i norsk rettshistorie. Dei heldige som var til stades i hotellets biblioteket tok med eit minne for livet! Vi gjer merksam på at i Årshefte 2014 fins ein artikkel om same tema basert på Jørn Øyrehagen Sundes foredrag for Olav Sletto-selskapet hausten 2013.

Vera Karine Sletto helsa frå etterkomarane då Anne-boka vart lansert. Hennar og andre etterkomarar sine helsingar er med i dette årsheftet.

Styret legg føremåla for Olav Sletto-selskapet til grunn for sitt arbeid. Årsmøtet 2014 støtta dertil ei satsing på kvinnene i Olav Slettos liv og dikting.

Styret i Olav Sletto-selskapet takkar for all støtte vi opplever i det daglege arbeidet.

Eva Almhjell
Leiar
Olav Sletto-selskapet

Tønsberg, mars 2015

Årshefte 2015 – Olav Sletto-selskapet

Innhald

- Forord s. 3
- Kari Telste – historien om tjenestejentene s. 6
- Erling Rimehaug – religiøst drama på halling s. 15
- Diktaren Olav Sletto, og hans litterære syn
Intervju med Olav Sletto då fyrste OLVER-boka kom ut. s. 17
- Eva Almhjell: Fjøsbudeie på jorda. s. 24
- Britt-Mari Sletto: Rapport frå lanseringa av boka om
Anne Sletto 7. februar 2015 s. 29
- Helsingar frå etterkomarane s. 32
- Olav Sletto-selskapet takkar for støtte s. 34

Kari Telste
Foto: Privat

Historien om tjenestejentene

av Kari Telste

Kari Telste (bildet) er etnograf, og arbeider som førstekonservator ved Norsk Folkemuseum. Doktoravhandlinga «Brutte løfter. En kulturhistorisk studie av kjønn og ære 1700-1900» gjorde ho i 1999 ved universitetet i Oslo. I 2005 ga ho, saman med Sølvi Sogner, ut boka "Ut å søkje teneste – historia om tenestejentene". Bøkene er eit par av mange frå Telstes hand. Artikkelen her er basert på eit foredrag Kari Telste held i Olav Sletto-selskapets årsmøte 21. juni 2014.

I det førindustrielle samfunnet var tjeneste det eneste «yrket» som var åpent for kvinner. Hva var rammene for tjenesten, hvilke arbeidsoppgaver hadde de og hvordan endret arbeidsvilkårene seg? Tjenestetida var gjerne begrenset til ungdomstida, og kan ses som en forberedelse til ekteskap. De fleste jenter måtte ta seg tjeneste så snart de var konfirmert, og tjenesten varte som regel fram til de giftet seg i 25-årsalderen. Først mot slutten av 1800-tallet kom det alternativer til tjeneste, da de kunne bytte ut tjenesten med arbeid på fabrikker, i butikker og på restauranter. Før 1900 hadde nesten alle ungjenter vært i tjeneste, men utover 1900-tallet forsvant tjenestejentene fra husholdet, og etter 1945 var det så å si ingen igjen. I dag kan vi spørre om tjeneste er et yrke som er på vei tilbake, men i litt andre former?

I andres tjeneste

I sin beskrivelse over Ringerike og Hallingdal fra 1743 gir fogden Iver Wiel et innblikk i kvinnenes hverdag og hva unge jenter skulle lære. Han framhever kvinnene på Ringerike som arbeidsomme og dyktige til å sy, spinne, binde og veve:

De har gott naturell til at lære, og har de gamle den viis, at de fortæller historier om afftenen, for at holde deres børn og tiende fra søvn, og at de skal være flittige til arbejde. [...] Og ingen forstandig huusmoder, er enten selv ledig, eller lader sine piger være uden arbejde, men alle har noget at bestille.

I Hallingdal sto det, etter Wiels mening, ikke fullt så bra til – kvinnene var langt fra så dyktige med tekstilarbeid. De «kand ikke arbejde andet end vadmeld, og stelle udi sætterne», skrev han. Dessuten var de overtroiske og brukte signekvinner både for folk og fe: «I gamle dage, maatte ikke deres pigebørn lære at læse, thi kunde de læse, vare de icke lykkelig til at stelle creature». Slike forestillinger var heldigvis i hans tid «hæmmet og ophævet».

Nå kan vi ikke uten videre stole på Iver Wiel, og jeg har ikke gjengitt ham for å sette kvinner i Hallingdal opp mot kvinner på Ringerike. I stedet mener jeg forskjellene han nevner sier noe vesentlig om tjenestejentenes hverdag og arbeidsoppgaver. Sitatet om kvinnene på Ringerike forteller at unge tjenestejenter først og fremst skulle lære å være flittige og gjøre alt arbeidet de ble satt til, både sent og tidlig enten det var husarbeid eller tekstilarbeid.

Seterliv fra Havsdalen i Hol i Hallingdal ca. 1908. Foto: L. O. Ødegård. Norsk Folkemuseum.

Slik var det nok i de fleste hushold på 1700-tallet, ikke bare på Ringerike. Sitatene tyder på at om arbeid med tekstiler var viktig på Ringerike, hadde krøtterstell og seterstell større betydning i husholdsøkonomien i Hallingdal. Kunnskap på dette området var så verdifull at jenter helst ikke skulle lære noe annet! Med sine karakteristikk gir Iver Wiel innblikk i at kvinnearbeidet ble vektlagt ulikt i forskjellige bygder.

Alle ugifte personer i det førindustrielle samfunnet hadde tjenesteplikt. De måtte feste seg i tjeneste, enten for et helt eller et halvt år om gangen og kunne bare si opp tjenesten til faste tider to ganger i året. Tjenestefolkene var umyndige, og var underlagt autoriteten til husbondsfolket. De måtte lyde dem som sine egne foreldre, og måtte gjøre alt arbeid de ble satt til. Det ble forventet at husbonden og matmora holdt skikk på huslyden, og de hadde rett til å tukte tjenestefolkene som sine egne barn.

Ei ulydig tjenestejente kunne få seg en smekk, men hustukten måtte ikke utarte seg til mishandling. Det var straffbart. Mange jenter turde likevel ikke å si fra dersom husbondsfolket var strenge og harde. Egentlig hadde de ikke noe valg, for det var nærmest utenkelig å forlate tjenesten i utide. Da kunne tjenestejenta bli beskyldt for å ha rømt fra tjenesten, noe som også var straffbart. Dessuten ville hun ikke kunne få ny tjeneste utenom faste tider.

Etter loven var flyttedagen – faredagen som det også het – fastsatt til sommernatt 14. april eller vinternatt 14. oktober. Så selv om jenta mistrivdes i tjenesten, måtte hun altså holde ut til flyttedag. På flyttedagen var det mange jenter som samlet de få eiendelene sine og la i vei for å prøve lykken på et nytt sted. Med litt fantasi kan vi forestille oss et yrende liv av unge jenter på veiene!

Tjenesteplikten eller -tvangen ble innskjerpet i mange forordninger utover 1700-tallet. Ungdom som ikke ville feste seg eller rømte fra en uholdbar tjenestehverdag ble ansett som løsgjengere. De skulle tvinges tilbake i tjeneste, ellers bar det rett til tukthuset, der de skulle lære seg flid og lydighet. Først i 1816 ble tjenesteplikten opphevet, da den var kommet i utakt med samfunnet ellers. De fleste bønder hadde behov for mer fleksibel arbeidskraft, og ville heller ansette dagarbeidere framfor tjenestefolk. Men tjenestetida var mer enn bare hustukt og tjenestetvang.

Tjenestetida som ungdomstid og læretid

For de fleste jenter var tjenesten tidsbegrenset til ungdomstida. De fleste begynte som nevnt i konfirmasjonsalderen, men noen startet enda tidligere. Det er kjent fra flere steder i landet at små barn ble brukt til å gjete kyr. For unge jenter var

tjenestetida først og fremst en læretid – en forberedelse til ekteskap. Hva var arbeidsoppgavene, og hva lærte de?

Til langt ut på 1800-tallet var husholdet stort sett basert på naturalhusholdning. De fleste hushold hadde bare et par tjenestejenter som måtte ta seg av alt arbeid både inne og ute. De yngste måtte læres opp. Arbeidsoppgavene fulgte dagens og årets rytme, og dagene var fylt av matlaging og stell av dyr. Tekstilarbeidet foregikk fra linet ble høstet og sauene klipt, og fortsatte utover vinteren og våren med hekling av lin, karding og spinning av ull, veving og strikking.

Opgaver som seterstell, slaktning og baking, lysestøping, såpekoking og storvask var sesongbetonte. Dessuten måtte tjenestejentene selvsagt ta i et tak i alle onnene:

våronna og slåtten, skurden og treskingen. Gjennom disse oppgavene lærte de seg alt arbeidet som måtte utføres i et hushold. De lærte seg hva som trengtes av forråd for at husholdet og dyra skulle overleve, og hvordan knappe ressurser skulle fordeles gjennom året. Dette ga dem kunnskap og erfaring som etter hvert gjorde dem i stand til å stå for sitt eget hushold.

Tre tjenestejenter og geiter ved seterbu.
Foto: Marthinus Skøien. Norsk Folkemuseum

Tjenestejentas arbeidsoppgaver krevde store mengder vann. For oss er det lett å glemme at det ikke er så lenge siden alt vann måtte bæres i hus. Den tunge jobben med å bære vann fra bekker og elver, brønner og vannposter var daglig rutine for tjenestejenter. Om vinteren måtte de hogge hull i isen for å få tak i vannet. Det kunne bli mange turer med åk over skuldrene og tunge vannbøtter. Det store vass-åket i kjøkkenet måtte alltid være velfyllt og rent. Dette var bare småtterier i forhold til alt vannet dyrene skulle ha. For ikke å snakke om alt vannet som trengtes når storvasken skulle tas.

Iver Wiel hadde nok rett i at det viktigste unge jenter i Hallingdal kunne lære seg, var fjøsstell og seterstell. Smør og fedrift var en viktig handelsvare for hallingdølene. Folk på flatbygdene var langt fra selvforsynt med smør og melkeprodukter, som den gang hadde en viktig plass i kostholdet. Ettersom de ikke kunne fø mange nok kyr, var de avhengige av å kjøpe smør, ost og andre melkeprodukter så vel som slaktefe fra dalfører som Hallingdal og Valdres. Ei dyktig budeie som kunne stå for fjøsstellet og melkestellet på setra hadde derfor en sentral rolle i husholdsøkonomien i Hallingdal.

Småjenter var sikkert med på setra om sommeren helt fra barnsben av, og fikk opplæring av mødre og erfarne budeier. Kunnskapen om fjøs- og melkestell var ikke bare viktig i Hallingdal, den var ettertraktet på flatbygdene også. I sin beskrivelse av

Eiker i 1784 nevner presten Hans Strøm at de lokale pikene ikke hadde den nødvendige kunnskapen, og at bøndene helst ville ha «en Budeie (Pige som røgter Qvæget) fra Fieldbygdene» til å ta seg av fjøsstellet. Mange dyktige budeier fra Hallingdal søkte seg til Nedre Buskerud og andre steder i østlandsområdet for å komme seg ut og få bredere erfaring.

Kanskje kan vi si at budeiene og fjøspikene fra Hallingdal er eksempler på en tidlig spesialisering innenfor et kvinneyrke? Erfarne og kunnskapsrike budeier kan ses som forløpere til meierskene som sto for en profesjonalisering av melkestellet fra andre halvdel av 1800-tallet og framover. Og når hallingjentene først var nede på flatbygdene, fikk de sikkert mange andre nyttige kunnskaper også.

Tjenestejentenes arbeid var tungt, og ikke nødvendigvis høyt verdsatt, selv om det var av avgjørende betydning for økonomien i husholdet. Lønna var ikke stor, og arbeidsvilkårene var etter våre begreper svært dårlige. En forordning fra 1754 omhandler arbeidssituasjonen for tjenestefolk. Tjenestejenta skulle ikke ha fridager, og lønna skulle utbetales i kost og penger, eventuelt i klær og sko istedenfor penger. Lønn og arbeidsvilkår endret seg etter hvert. Interessant ved forordningen fra 1754 er at den presiserer at lønna ikke skulle utbetales i form av dyr på fôr. Det var det ingen som brydde seg om, for det viser seg at tjenestejenter mange steder ikke ville feste seg hvis de ikke fikk en sau på beite i tillegg til sko og klær.

Sauen var viktig for ei ungjente, ikke minst fordi den ga ull og dermed råmaterialer som de i tillegg til lin kunne gjøre om til tekstiler og legge i utstyrs-kista. I løpet av tjenestetida ble kista fylt med duker og lakener. De sydde seg stakker og skjorter og andre klær, og strikket votter, strømper og andre plagg. Utstyrs-kista var den kapitalen jenter hadde når de nærmet seg midten av 20-årene og kom i gifteferdig alder. Det var nemlig de jentene som hadde kista full og dermed viste at de var dyktige, flittige og sparsomme, som var mest ettertraktet på ekteskapsmarkedet.

Da Eilert Sundt midt på 1800-tallet reiste rundt i Norge, undret han seg over at gutter i bondestanden ikke la særlig vekt på ungdom, ynde og skjønnhet når de valgte seg kone, slik menn fra hans egen klasse gjorde. De ville heller ha en eldre en, skriver han, et dyktig arbeidsmenneske: Husmor, kokkekone og budeie. Ikke minst burde hun ha en velutstyrt utstyrs-kiste.

Nå var det ikke slik at gutten tok ei jente *bare* fordi hun hadde samlet seg gryte og bakstefjel og sengeklær, skriver Sundt. Han satte derimot pris på alle disse nyttige tingene fordi de var «vidnesbyrd om pigens sparsommelighet og virkelyst og husholderiske anlæg». Dette var «egenskaber, som han ifølge hele sin stilling nødvendigvis må agte såre høit». Det han verdsatte var altså alle de egenskapene hans utkårede hadde fått gjennom tjenesten. Tjenestetida var en læretid der unge jenter kunne skaffe seg kunnskap, ferdigheter og erfaring som kunne komme til nytte når de giftet seg. Utstyrs-kista viste både den materielle og den immaterielle kapitalen hun hadde med seg inn i ekteskapet.

Det var ikke alle jenter som fant noen å gifte seg med. Da var det viktig med bredest mulig erfaring, for da ble tjenesteyrket deres eneste mulige «karrierevei». Derfor var det mange jenter som ville tjene i prestegårdene eller på andre storgårder fordi de lærte mer og fikk opplæring i å stå for større husholdninger. Den mest kjente som

Portrett av tjenestepike.
Hushjelp i byen.
Foto: Gustav Borgen. Norsk Folkemuseum

drev slik opplæring er prestefruen Hanna Winsnes som var født i 1789. På hennes kjøkken fikk mange ungjenter kunnskap om å administrere en større husholdning. Mange andre prestefruer gjorde det samme. På 1800-tallet drev de nærmest en slags husstelskoler, spredt over hele landet.

Opplæringen kom ikke bare vel med når jenta selv ble matmor og skulle stå for sitt eget hushold, men var også viktig for jenter som ikke giftet seg. Den ga dem mulighet til å nå et trinn høyere på den sosiale rangstigen. Innenfor tjeneryrket var det et hierarki, og ei erfaren tjenestejente kunne avansere til kokke, stuepike, eller husjomfru i kondisjonerte familier. Husjomfruen var fruas høyre hånd, og hadde overoppsyn med resten av tjenestefolkene.

Tjenestetid og utferdstrang

Gjennom århundrene var det stadig klager på at tjenestejentene var så ustadige. De flyttet og flyttet, og ville ikke være på ett sted mer enn et halvt år av gangen.

Utover 1800-tallet da tjenestetvungen ble opphevet, flyttet mange én gang i måneden. Kanskje har det noe med ungdom og utferdstrang å gjøre?

Tjenestejentene var unge og ville ha spenning, de ville prøve noe nytt, og de ville lære mer! Men de ville også søke seg til steder der de kunne håpe på å finne en mann å gifte seg med.

Allerede på 1600-tallet fantes det jenter som dro langt for å finne tjeneste. Noen dro av sted til nærmeste by, andre søkte lenger ut: Fra sør- og sørvestlandet reiste mange jenter helt til Amsterdam. Likevel var det først og fremst fra slutten av 1700-tallet at reiselysten økte, og i årene rundt 1900 var det det særlig Kristiania som lokket. Kristiania ble på denne tida kalt den unge pikes by.

Tjenesteyrket var det klart viktigste kvinneyrket i hovedstaden. I folketellingen 1875 utgjorde tjenestepikene 46 prosent av den yrkesaktive kvinnelige befolkningen. De fleste var unge, i 20-årsalderen. Langt de fleste hushold, hele 70 prosent, hadde bare én tjenestepike, mens 20 prosent av husholdene hadde to, og 10 prosent hadde tre eller flere. Bare de mest velstående husholdene i Kristiania hadde råd til flere tjenestejenter. Foruten guvernante og selskapsdame, hadde de kokke og kanskje et par stuepiker. De fleste familier måtte nøye seg med en såkalt «kokke-enepike» som gjorde alt arbeidet i huset under oppsyn av husmoren.

Verken i byen eller på landet hadde tjenestejentene mye fritid, og det var heller ikke mange steder ungdom kunne møtes. På landet var nattefrieriet en av få anledninger de hadde. På lørdagskveldene pleide guttene i bygda å farte fra gård til gård for å besøke jentene som holdt til i fjøs og bur. Under nattefrieriet kunne jenta bli kjent

med flere gutter, og etter hvert velge den hun helst ville ha. Gutten prøvde seg også fram med friergaver: En fint utskåret skje, en øskje, et mangletre. Hvis jenta tok imot gaven var det et tegn på at hun gjerne ville ha ham, og da de andre frierne skjønte det, sluttet de å komme.

Fra Hol skriver Lars Reinton at det ikke var god folkeskikk å møtes åpenlyst, sitte sammen eller gå tur to og to: «So søkte ungdomen andre vegar til å koma saman, det måtte då skje i skugl og skjol». Fortsatt på begynnelsen av 1900-tallet var lørdagsfriing den eneste møteplassen for ungdom i mange bygder.

Piken Anna i bystas på Sagene i Kristiania i 1898.
Foto: Oslo museum

I byen var det andre steder ungdom kunne møtes, skjønt fritid var det knapt med. Tjenestejenter og hushjelper hadde en friettermiddag i uka, på onsdag, og kanskje annenhver søndag ettermiddag. Men da var det til gjengjeld dueslepp i byens gater! Når jentene – eller duene – først slapp fri, strømmet de glade ut på gater og veier. I Kristiania, gikk de fram og tilbake på promenaden på Karl Johan for å vise seg fram i fjonge drakter og hatter. Her var det mulighet for en flørt med en kjekk ung mann. Ellers kunne de treffe andre unge på dansesalen, de kunne gå på kino eller se varieteforestillinger på byens tivoli. Men jenta måtte være inne igjen senest klokka ti om kvelden, ellers ble «frua» sint!

Lite fritid og lav lønn var det mer eller mindre fram til krigen i 1940, til tross for at det allerede fra slutten av 1800-tallet var flere forsøk på å organisere tjenestejenter og hushjelper. Lønn og arbeidsvilkår ble lovregulert først i 1948, og da fantes det knapt tjenestejenter igjen.

Utover 1900-tallet var det mange tjenestejenter som fant seg andre ting å drive med. De aller fleste kom til byen som tenåringer, men så byttet de etter hvert ut skurebøtta med butikdisken eller andre yrker. De ble ekspeditriser eller fabrikkjenter. Andre igjen brukte kunnskapen fra tjenesten og fant jobb som kokke eller serveringsdame, eller de arbeidet med søm og vask og stryking. Fordelen var at lønna ble høyere og arbeidstida mer regulert. De flyttet fra et lite trangt pikeværelse og inn på et losji, og fikk en friere stilling. De måtte ikke lenger innrette seg etter familien, og frua kunne ikke lenger blande seg inn i hva de gjorde.

Mange jenter hadde nok reist ut med håp om å stifte egen familie, men drømmen om ekteskap kunne ende med skuffelse. Som nevnt ble Kristiania kalt den unge pikes by, men byen var ikke noe godt ekteskapsmarked i årene omkring 1900. Det var nemlig stort kvinneoverskudd! For hver 100. mann i 20-årene var det 130 kvinner i samme alder, og disse årene var dessuten en urolig tid med mye mobilitet.

Mennesker møttes og skiltes, og de søkte lykken på fremmede steder. Mang ei tjenestejente mislyktes på ekteskapsmarkedet og endte opp som ugift mor. Andre fant ingen passende ektemann, og alternativet ble å fortsette i tjenesten.

Hva når tjenestejenta ble gammel og var blitt utslitt av det tunge arbeidet? Pensjonsordninger fantes ikke, og det var heller ikke gitt at en gammel sliter fikk bli i tjenesten når hun ikke lenger kunne gjøre nytte for seg. Noen hadde slektninger å ty til, men for mange kunne fattigkassa bli siste utvei, eller de endte som legdslemmer som ble sendt fra gård til gård. Å komme på fattigkassa eller legd var en skam, særlig for disse gamle jentene som hadde arbeidet jevnt og trutt og tjent andre hele livet, uten mulighet til å legge seg opp penger, men som ikke lenger kunne forsørge seg når arbeidsevnen forsvant i alderdommen.

Linjer fram til i dag

Tjenestejentene forsvant ut av husholdet i 1945. Dette skjedde i takt med at lønningene ble høyere samtidig som det ble innført arbeidsgiveransvar og arbeidstid og arbeidsforhold ble regulert. Etterkrigstida er kalt husmorepoken, og det ble forventet at husmødrene selv skulle ta seg av alt husarbeidet i hjemmet. Fra 1970-årene ble denne epoken etterfulgt av kvinnes innmarsj i arbeidslivet, og det kom krav om likestilling mellom mann og kvinne. Husarbeid er fortsatt nedvurdert, og undersøkelser viser at kjønnsarbeidsdelingen fortsatt er skjev. Mange travle karrierevinner og -familier velger i dag å kjøpe seg fri fra husarbeidet.

Slik sett kan det virke som om historien gjentar seg. I dag har tjenestejentene vendt tilbake, men i nye varianter: Hushjelper fra Filippinene eller Litauen, au pair-piker fra Sverige eller Polen. Men problemene er på sett og vis de samme. Mange arbeider for dårlig lønn og nesten uten fritid, og de har heller ikke regulerte arbeidsvilkår. Det finnes firmaer som formidler hushjelper, men ofte skjer ansettelse likevel etter private avtaler mellom kjøper og tjenesteyter. Avtalene er utenfor samfunnets kontroll med dårlig lønn og arbeidsvilkår som resultat, og hushjelpen får ingen mulighet til å opparbeide rett til sykelønn eller pensjon.

Au pair-ordningen er mer regulert. Formålet med ordningen er egentlig kulturell utveksling og språkopplæring, men mange av de som kommer til Norge har andre motiver. Det er økonomiske grunner som bringer dem hit, og de ønsker å skape en bedre tilværelse for seg selv og sin familie i utlandet. Slik sett kan de minne om norske jenter som søkte til Amsterdam på 1600-tallet – også de ville skape seg en bedre framtid.

Hushjelp- og tjenestejentemarkedet har ligget i dvale siden 1945, men har våknet til live de siste par tiårene. I dag er det sammenvevd med innvandringsspørsmål. Det er blitt en nisje for innvandrerkvinner, og har ført til en ny klassedeling etter etniske skillelinjer. Det er ikke bare unge jenter som vil oppleve andre deler av verden som kommer hit før de utdanner seg videre. Det er også kvinner som forlater mann og egne barn i utlandet for å ta seg av andres hus og hjem og barn, først og fremst for å kunne forsørge sin familie i hjemlandet.

Omsorg er den viktigste eksportartikkelen på Filippinene! Landet eksporterer omsorgsarbeidere til Europa, men mye av dette markedet er illegalt og vanskelig å regulere. Den billigste arbeidskraften for arbeidsgiveren er den som leies på siden av

det regulære arbeidsmarkedet, og mange arbeider som hushjelp uten lovlig opphold. Dermed oppstår en ond sirkel: Ordnete forhold kan føre til at hushjelpen blir utvist. I det nye hushjelpemarkedet ligger det derfor en del etiske dilemmaer, der respekten for menneskeverdet står på spill.

Kilder og bakgrunns litteratur

Artikkelen bygger i hovedsak på boka *Ut å søkje teneste – historia om tjenestejentene* av Sølvi Sogner og Kari Telste.

Sitatet om kvinnene på Ringerike og i Hallingdal er hentet fra Iver Wiels *Beskrivelse over Ringerige og Hallingdahlsens fogderi*, side 141, publisert i serien Norge i 1743.

Sitatene fra Eilert Sundt er hentet fra *Om dødeligheden i Norge/Om giftermål i Norge*, side 319.

Sitatene fra Hans Strøm er hentet fra hans beskrivelse over Eiker prestegjeld, side 235.

Opplysningene om lørdagsfriing i Hol på begynnelsen av 1900-tallet er hentet fra Lars Reintons *Folk og fortid i Hol*, bind II, side 487 ff.

For norske tjenestejenter i Amsterdam, se Sølvi Sogners bok *Og skuta lå i Amsterdam*.

Litteratur

Norge i 1743. Innberetninger som svar på 43 spørsmål fra Danske Kanselli. Bind 3. 2005. Utgitt av Kristin M. Røgeberg, Riksarkivet. Solum Forlag. Oslo

Reinton, Lars og Sigurd S. Reinton 1943. *Folk og fortid i Hol. Frå 1815 til vår tid*. Bind II. I kommisjon hos Grøndahl og Søn. Oslo

Sogner, Sølvi 2012. *Og skuta lå i Amsterdam. Et glemt norsk innvandrersamfunn i Amsterdam 1621-1720*.

H. Aschehoug & Co. Oslo

Sogner, Sølvi og Kari Telste 2005. *Ut å søkje teneste – historia om tjenestejentene*. Det norske Samlaget. Oslo

Strøm, Hans 1980 (1784). *Physisk-Oeconomisk Beskrivelse over Eger-Præstegjeld i Aggerhuus-Stift i Norge; tilligemed et geographisk Kort over samme*. Grøndahl & Søn Forlag A/S. Oslo

Sundt, Eilert (1855) 1975. *Om dødeligheden i Norge/Om giftermål i Norge*. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo

Erling Rimehaug
Foto: Privat

Religiøst drama på halling

av Erling Rimehaug

Erling Rimehaug (bildet), hadde sin oppvekst på Geilo. Han er historiker, journalist, forfatter, og sjefsredaktør i avisa «Vårt land». Rimehaug har gitt ut mange bøker, og skriv i tidsskriftet «Strek» og lokalavisa «Hallingdølen». Rimehaugs artikkel er basert på eit foredrag han held i Geilo kulturkyrkje 11. september 2014. Temaet var "Naturtru og gudstru – parallelle truer i norsk trushistorie?". Det var Olav Sletto-selskapet, Ål kyrkjeakademi og Geilo kulturkyrkje som saman arrangerte møtet. Artikkelen vart publisert i Hallingdølen 18. oktober 2014.

Eit eldre ektepar gjekk ofte forbi Geilo skule på veg til sentrum for å handle. Han såg litt underleg ut: Ein liten mann som tusla fram i lang grå frakk og med alpelue. Slik eg hugsar det var kona litt større og meir solid, det såg ut som det var ho som ordna opp. Eg trur nokre av oss ungane hadde ropt etter dei eller erta dei på eit vis. I alle høve hugsar eg at lærar Lars Fossgard tok oss i skule: Dette var ein stor mann, forklarte han. Det var sjølvaste forfattaren Olav Sletto. Og so kravde han at vi skulle lesa Per-bøkene.

I vår vart eg kontakta av Eva Almhjell i Olav Sletto-selskapet. Ho ville at eg skulle lesa fembandsverket om Røgnaldsfolket av Sletto og halde foredrag om naturtru og gudstru ut frå desse bøkene. Det var nok ei blanding av hennar overtalingsevne og barndomsminnet om Fossgard som gjorde at eg sa ja.

Til mi forundring syntet det seg at saga om Røgnaldsfolket var eit religiøst drama. Det er eit diktverk om då den nye tid kom til Hallingdal, med jernbane, tettstad, kafe og kino - og korleis det forandra både bygda og folket. Men nerven i verket er den religiøse utviklinga til hovudpersonen Lars Silju. Olav Sletto syner seg å ha stor innsikt både i teologi, religionspsykologi og religionshistorie.

Til liks med Olav Sletto kjenner Lars Silju ikkje sitt opphav, og til liks med Sletto har han kunstnarkall. Men Silju kastar vrak på kunsten og vert prest - utan at han eigentleg har noko prestekall. Konflikten mellom presten og kunstnaren slit han med gjennom dei fyrste banda av verket.

Som religiøs type representerer Silju i desse fyrste bøkene den som bygger på skrifta og tradisjonen. Han har ikkje nokon eigen openberring å bera fram, men ser si oppgåve i å forkynna kyrkja si lære og forvalte sakramenta. Møtet med fjellet og fjellbygda gir han sterke naturopplevingar. Men gudstru og naturoppleving heng ikkje saman for han - det er to skilde deler av livet.

Røgnald Nordåker - som vert Siljus svigerfar og dessutan syner seg å vera morbror hans - reiser til fjells når kyrkjeklokkene ljomer på sundagen. Han finn sin Gud i Daudmannsdalen langt inne i fjellet. «Min Gud vil ikkje vera med ned til bygda», seier han. Kanskje meiner han som Spinoza at Gud og naturen er eitt og det same. Ein annan Røgnaldsætling dukkar opp frå Amerika: Det er predikant Sandstad. Etter eit røft liv har han funne frelsa og forkynner no omvendning og forlating for syndene. Han er dessutan ein karismatisk med profetisk gåve. Korkje natur eller skrift og tradisjon er viktige kjelder for han - det er den personlege erfaringa som gjeld. Silju kjem i sterk motsetnad til Sandstad, ikkje så mykje fordi han bygger eit forsamlingslokale som konkurrerer med kyrkja, som at presten mistrur den personlege erfaringa som autoritet. Derimot vert han sterkt tiltrekt av ei anna personleg erfaring: Den mystiske gudserfaringa som er representert ved Turi Dyrskard. Turi er sengeliggande på ein gard langt inne i fjellet. Der ligg ho stille i bøn år etter år, og i denne stilla vert ho rykt bort og «ser Gud som sol». Seinare får Silju ein son, Reginald, som også har evna til å sjå inn i den andre verda. Då Reginald dør, vert det eit vendepunkt for Silju. Han forstår at han som prest ikkje veit kva det er han talar om, og lengten etter å erfare Gud stig opp i han.

Silju vert og påverka av Vesle-Børghild - som representerer den okkulte religiøsitetet. Ho driv med automatisk skrift og er fascinert av teosofi. Det interesserer ikkje Silju, men Vesle-Børghild veit og eit og anna om einebuarane som søker Gud i einsemda. Det vert etter kvart hans veg: Han seier frå seg prestekallet og lever som einebuar i Daudmannsdalen - der Røgnald fann sin Gud. Men Silju finn ikkje Gud i naturen - han finn Gud i stilla og einsemda. Verket sluttar med at Silju forstår at Gud vil han skal vende attende til menneska og fellesskapen med denne erkjenninga.

Samspelet mellom dei religiøse tilnærmingane desse fem står for, der dei kjem i konflikt med kvarandre og lærer av kvarandre, er forunderleg tidlaus. Det meste av dialogen er på hallingmål. Det gjer kanskje bøkene mindre tilgjengelege i vår tid, men for oss som er hallingar gjer det at dei vert ekstra nære og levande. Det var givande å få snakke med folk om desse bøkene i Ål og Hol kyrkjeakademi tidlegare i haust. Derfor vil eg og gi Hallingdølen sine lesarar lyst til å grave fram bøkene til Olav Sletto.

Oddvar Stølen. Foto: Privat

Faksimile. Boki um Olver, 1954

Diktaren Olav Sletto, og hans litterære syn

I Hallingdølen, 18. november 1954, er det eit langt intervju med Olav Sletto, som nett hadde sleppt si fyrste bok om Olver. Det kom i alt fem bøker om Olver i åra 1954-1961: Boki um Olver (1954), På høgt berg (1956), Upp bakke og ned dal (1957), Under Helgafjell (1958), Då tedde ei eldborg (1961). Dette er Olav Slettos sjølvbiografi, ført i pennen av hovudpersonen. Intervjuet er signert Odd - (portrett over). Eva Almhjell har skrivne av intervjuet ord for ord, og Olav Sletto-selskapet takkar Hallingdølen, som har gitt lov til å publisere samtala.

«Diktaren må lære sitt handverk», seier Olav Sletto, som i år gjev ut original sjølvbiografi»

Med Olav Sletto har også Hallingdal fått sin mann inn mellom dei store diktarane i norsk litteratur. Olav Sletto – helingen som i dag har fått like stor plass som Arnulf Øverland i den nye litteraturhistoria til Harald Beyer, har alltid gått sine egne vegar i diktinga, frå den gongen han braut med naturalismen og til han i dag gjev ut «Boki om Olver». Denne boka er den fyrste i ein serie som vil koma, og skal bli eit stort sjølvbiografisk verk utan sidestykke i kunstnerisk teknikk og bygnad. Det fins få nolevande diktarar som har så stor kjennskap til litteraturhistoria, og så stor vetskapleg innsikt som Olav Sletto, og dette set sitt preg på heile hans diktning. Kunstverka til Sletto er oppbygde etter strenge lover, og får difor den ekte klassiske dåmen over seg. Sletto har henta motiv til verka sine frå den eldgamle mytologien,

bibelen og framfor alt det gamle tradisjonsrike Hallingdal. Det er såleis med ei viss interesse at vi opnar «Boki om Olver» og les om Sletto si utvikling til diktar.

Ein overskyta haustdag i 1952 sat ein allfor ung mann andlet til andlet med dikteren Olav Sletto. Han sat å venta på knusande dom over nokre dikt Sletto hadde fått lesa. Men denne lærde dikteren var mild, og han sa berre:

- Les! Arbeid! Men les ikkje for mykje av alt dette moderne som kjem frå Amerika og England. Bry deg ikkje om denne Eliot. Men les og studer dei tyske meistarane som Goethe og Rilke, og elles dei gamle klassiske verka. –

Dette var mitt fyrste møte med dikteren Olav Sletto. Dei ord Sletto sa den gongen er karakteristiske for Sletto sitt litterære syn.

Seinare kom eg att – litt meir sjølsikker, og kanskje med ein aldri så liten djevel i mitt ungdomlege og moderne sinn. Men dei rolege augo attom brillleglasa blir aldri usikre, og den lærde mannen auser fram kunnskapar han har eigna til seg gjennom eit langt liv som diktar og granskar.

Time etter time sit vi i arbeidsromet til Sletto. Nokre ord – eit lite spørsmål er nok til at Sletto straks serverer eit vel underbygd foredrag. Med den mektige bokhylla i bakgrunnen, den underlege vesten som er ihopknappa med øvste knappen, og denne rolege og sikre røysta som dreg litt på vokalane, blir dikteren i armstolen eit sjølvstendig uttrykk for det han forkynner.

Den siste –ismen i litteraturen er modernismen. På alle omkverve i litteraturen gjer denne - ismen seg gjeldande i større og større utstrekning. Modernismen er nær tilknytta maskinalderen og mennesket som lever og går opp i det raske tempoet som sermerker tida. Sletto har teke avstand frå dette. Han skyr byen, og har sidan i 1946 budd på Geilo.

Kva er så det litterære synet til Olav Sletto?

- Dei fleste diktarane og kritikarane i dag har allfor lite kjennskap til dei fundamentale for diktinga – seier Sletto. – Dei har sett seg for lite inn i dei gamle, store verka, og dei har ikkje lese og studert nok. Kvifor kan ikkje dei norske diktarane i dag setja seg meir inn i det vi kallar prosarytmen? Det er arbeid og studium som må til for å kunne skapa eit verkeleg *kunstverk*. Det er strenge lover for all kunst, skjønner'i, og difor må dikteren sitja inne med ein god del vetskapeleg innsikt. Kvar gong eg skriv ei bok går eg vetskapeleg til verks, og set meg nøye inn i emnet. - .
- Er ikkje mykje lesnad farleg påverknad for dikteren?
- Ikkje dersom ein les på rette måten. Alt det ein har eigna til seg av kunnskapar skal vera grunnmuren i diktverket. Det skal ligge som gjødsel i jorda, og såleis hjelpe til at verket blir heilstøyt oppbygd - .

Eg fell i tankar. Dikteren kan altså ikkje nyte – eller gå for sterkt opp i andre kunstverk, for det er farleg for påverknad. Nei, han må stå utanfor kunstverket, og

berre granske det, for om mogleg å finne ting han kan lære av det tekniske. Han må også ha den reint kritiske innstillinga for å finne kva som har verdi og kva som er forkasteleg. Ein liten personleg tanke i meg har meldt seg, men skal eg våge å seia det?

- Kanskje det er slik at dei unge diktarane søker noko nytt gjennom denne modernismen. Kanskje det er den verkelege sanninga ein er på veg mot – denne sanne kunsten som må byggjast på dette vi kan kalle: formlause ingenting. Er ikkje det einaste måten å finne noko heilt nytt på - ?
- Nei det eksisterer ikkje noko slikt heilt nytt. Dette du er inne på der – det er prøvd, det, skjønner'i. Det brukar å ende som sinnssjukdom. Nei, det finst ingen heilt ny måte for dikteren å bruke ordet på -.
- Men kan ikkje dikteren gjennom lesning og studering av andre også bli påverka i kjenslelivet?
- Jau mange diktarar har fått impulsar frå andre. Ibsen t.d. stal kjensleimpulsar hjå ein diktar som i dag held på å bli gløymd i Noreg, nemleg Mauritz Hansen. Men det er fyrst og fremst bygginga av kunstverket dikteren må lære. Dikteren må også lære sitt handverk -.

Sa Sletto verkeleg «Handverk»? Og det om diktinga? Merkeleg. Eg hadde venta at Sletto som andre diktarar og kunstnarar ville seia at kjenslelivet og evna til å ta mot impulsar er det mest fundamentale for ein diktar. I staden seier han at vetskapeleg innsikt, kunnskap og fantasi er det grunnleggjande. Sjølv sagt er fantasien umåteleg viktig. – Men likevel har eg rekna med at alle kunstnarar har eit større eller mindre overskot av det ein kallar sensibilitet.

Eg kjem til å tenkja på det eg har lese av Sletto. «Dei gamle», som er fyrste boka hans, og det einaste gjennomførte naturalistiske verket til Olav Sletto -. Per-bøkene og «Soga um Røgnaldfolket» - jau, det er verkeleg noko merkeleg med stilen i desse bøkene. Folk seier at Sletto skriv tungt – og det er på sett og vis rett. Men stilen er trass alt personleg og original – vokse fram frå Hallingdalsdialektene, og Sletto har laga ein fin prosastil av dette. Men stilen verkar noko slepande og liksom tunglasta.

Alltid når eg les Olav Sletto, saknar eg eit spontant utbrot – noko som syner ei kvilelaus diktersjel bakom det heile. I staden held stilen fram prikkfri for alt ein kan kalle kunstnerisk flog, og det heile er komponert så altfor godt – så tillaga – så vetskapeleg gjennomført, og ein skimtar difor så altfor godt det avbalanserte mennesket bak stilen.

- Ein gong skulle eg få vitja Vigeland – fortel Sletto -. Vigeland stod i arbeid då eg kom. Han stod med oppretta skjortearmar og synte dei veldige musklane, og han knytta neven i mot meg og sa: «Arbeid» Arbeid!». Dermed slo han att døra framfor nasen min. Men eg har seinare levd etter dei orda til Vigeland. –

Ja, Sletto har arbeidd. Dei svære romanverka vitnar om det. I tillegg til sjølve skrivinga av desse verka kjem alt det vetskapelege arbeidet Sletto har gjort. Brått tenkjer eg: - Det skulle vel ikkje vera vetskapsmannen Olav Sletto som gjer at verka

hans ofte verkar meir historiske og kulturskildrande enn verkelege kunstneriske uttrykk. Attende står så den fine forteljemåten og den faste ramma kring verket, men det kunstnariske floget manglar. Det kjem seg kanskje litt av at Sletto er så strengt objektiv i heile si verdsoppfatning. Likevel hadde Alf Larsen mykje rett då han sa at det ein les av Olav Sletto vil ein hugse etterpå. Han er i så måte motstykket til Olav Duun, for det ein les av Olav Duun vil ein bli oppteiken av i augneblinken, men gløyme straks etter.

Siste boka til Olav Sletto, «Boki om Olver», som kom ut i haust er eit eksperiment. Sletto presenterar her ei heilt ny form for sjølvbiografi. I byrjinga av boka gjer dikteren greie for korleis han i sitt sjuogsekstiende år fekk tanken til boka.

Ein dag fekk dikteren det innfallet at det skulle ryddast. Så kom han til å tenkja på ein del gamle kasser han hadde ståande i vedskjulet. Desse kassene var fulle av dagbøker og notatar som han hadde skrive frå fleire epokar i livet sitt. Han oppdagar brått at her ligg mykje av livssoga hans så å seia dokumentarisk. Diktaren Olver har notert mykje i sitt lange og avvekslande liv, og han blir brått redd for at ein filolog eller litteraturgranskar ein gong i framtida skal koma over dette. Han vil derfor ofre denne livssoga på eit brennende bål straks han har lese det. Han har nytta desse papirlappane til eit originalt sjølvbiografisk verk.

Sletto skriv såleis ikkje ein sjølvbiografi på same måten som Peter Egge eller Johan Bojer som sit og skriv ned det dei minnest på sine gamle dagar. Sletto seier at ei biografi som blir skriven på den måten umogleg kan bli sann og ekte. Ein gamal mann kan ikkje skrive om sin eigen ungdom utan å vera blinda av alderdomen. Men Sletto har i ei halvt novellistisk form bunde saman notatane sine til kunstnerisk referering, direkte attgjevne eller utfylt og kommentert, og på den måten har boka vorte meir dokumentarisk.

Boka fortel om dikteren frå han er 8 år, og til han tek favel med Noreg for å reise ut i Europa. Han er då 22 år. Men det er ikkje dei ytre hendingane Sletto gjev att i «Boki um Olver». Nei, det er den indre livssoga og den sjelelege utviklinga og mogninga til dikteren boka fyrst og fremst gjev uttrykk for.

Svært verdfulle er også dei små glimt vi stundom finn i boka av einskilde store menn i tida. Vi møter t.d. Garborg, Nils Kjær, Fredrik Paasche, Sigurd Bødtker og Carl Nærup.

Olav Sletto er meisterleg til å skildre ein personlegdom i få ord.

Denne sjølvbiografien vil utan tivil få stort verde i vår litteratur på grunn av sin originalitet. Serleg i ei tid som denne då biografiskrivninga er så aktuell.

- Hadde eg berre ikkje lese «Garborgs dagbøker», - seier Sletto – men då vart eg redd! Det er berre tull og tøys som aldri skulle vore utgjevne, skjønner'i. – Det ha ingenting med dikting å gjera om Garborg hadde vont i magen eller om han åt graut. –

Sletto tilstår at han alltid har drøymt mykje, og det har vel ei årsak i det aktive fantasiunivers. Det finst ein del draumar i «Boki um Olver», og ein skulle tru at

desse draumane trøytar lesaren, men dei gjer ikkje det hjå Sletto. Dei er så knappe og konsentrert fortalt. Det kjem seg kanskje av stilen i «Boki um Olver» har mykje større fart over seg enn tidlegare. Sletto har med andre ord vorte meir moderne.

- Det er sant – seier Sletto, - eg har brukt å skifte stil for kvar bok. Eg meiner sjølv at eg aldri har hatt så god stil før som i denne siste boka. Den siste draumen har eg med vilje tøygd litt lenger enn dei andre, for det er to slags draumar, serr'i. Det er den som er heilt umedveten, og så er det den reflekterande draumen. Den siste er ein slik reflekterande draum, og det er det eg har freista å få fram.

«Boki um Olver» er også rik på humoristiske innslag. Eg tenkjer då serleg på desse «tenkte breva» som han kallar det. Det viser seg nemleg at han i barndomen har moroa seg med å skrive brev til Kongen av Siam, Paven i Rom og «Storgubben Schiller», og desse breva kan få ein lesar til å le høgt.

I boka ser vi elles at diktaren har pusla med mange slags motiv før han endeleg tok til å jobbe med «Dei gamle». Denne debutboka er skrive slik tida kravde det med sitt skrik etter naturalistisk kunst. Boka slutta r med at Olver dreg til Danmark, og der kjem han i kontakt med desse som den gongen slo fast retningslinene for all nordisk litteratur. Men då Sletto fekk kjennskap til denne ånda som var i ferd med å jaga all religion og tru ut av litteraturen, byrja han for alvor å gå sine egne vegar i diktinga.

Det ligg til Sletto, som den veldige arbeidsmaur han er, dette å laga svære bokseriar.

- Blir det ein lengere serie, dette også?
- Skulle eg gjera bruk av alle notatane eg har, ville det bli 10-12 slike bøker som denne (han veg boka i handa). Saka er den at forlaget seier at dei store bøkene blir altfor dyre å trykke. Eg vil difor gå inn for å lage så små bøker som råd er. Eg har fyrst tenkt å skrive 3 bøker i denne serien og då det er gjort veit eg ikkje om eg sluttar – eller hoppar til slutten og skriv 4. boka. Eg vil kort sagt innskrenke meg mest mogleg kring notatane.
- Verket vil bli like interessant heile vegen - ?
- Den slags biografi som dette er det naudsynt å få underhaldande heile vegen. Eg har ein mann til å lesa gjennom det før eg sender det til forlaget, og han les berre med tanke på kor boka slepper taket. Andre boka, som eg kjem til å bruke eit eller to på, kjem visst berre til å handle om ein vinter i København.

I andre boka vil lesarane bli kjend med den namnlause og merkelege personlegdomen som oppmodar Sletto om å skrive ned det som hende han i København. Av visse grunnar kan ein ikkje seia meir om kva som vil koma i neste bok av Sletto, men ein anar at verdfulle ting om diktaren, glimt av avsløringar av kjende personar og mykje meir vil koma fram i neste bind av denne biografien.

- Neste bind er tenkt som eit høgdepunkt – seier Sletto - . Denne draumen om Jakobsstigen er symbolsk, skjønner'i. Denne draumen står som eit symbol for heile livsoga mi, og dette er også i samsvar med det denne ukjende dansken

sa meg: at eg skulle koma høgt, men brått falle ned på flatene att. Det stemmer, skjønner'i. For brått fann eg meg sjølv nede i Sør-Tyskland. Like brått kom den dagen då eg stod her oppe i Hol att. Snøen kom den dagen, og det var ei underleg steming. Det finst replikkar i skodespelet «Sanddal» som har sitt opphav i denne stemninga. –

- Er du spent på kritikken for «Boki um Olver» - ?
- Nei, ikkje så mykje i grunnen, eg er ikkje så mottakeleg for kritikk lenger, men ein gong var eg det. Dei får gjera kva dei vil. Boka er skriven. Den ligg der (nikkar mot boka på bordet). Litt må ein våge. Men det vil eg ha sagt at lykkeleg er det mennesket som har dette arbeidet – og ikkje er æresjuk.-

Odd -

Om signaturen Odd -

Signaturen Odd – viste seg å vera Oddvar Stølen (foto av den unge Stølen i begynnelsen av denne artikkelen) . Stølen bur i dag på Gol, og baud velkomen då leiaren i Olav Sletto-selskapet spurde om ei samtale om intervjuet i Hallingdølen. Stølen er fødd i 1934, og var berre 20 år då han intervjuar Olav Sletto i 1954, då fyrste boka om Olver kom. Han visste berre ein ting då han var russ våren 1954; at det var journalist han ville bli. Etter gymnaset på Voss var han lærarvikar i Hemsedal, og skreiv litt inni mellom. Redaktøren i Hallingdølen, Torgeir Lid, såg den unge mannen og ba han lage ein artikkel om Olav Sletto og om hans litterære syn. Forfattaren tok seg god tid, fortel Stølen, og han var vel budd". Det dei ikkje vart ferdige med fyrste dagen, tok dei att dag to. Stølen minnst at han hadde stor respekt for Olav Sletto, som var ein landskjent forfatter den gongen. Grunna den store skilnaden i alder, oppfatta nok den unge den eldre som noko autoritær, "men eg trur ikkje han var det", seier Oddvar Stølen, som legg til at Olav Sletto aldri vart nokon folkelesnad, og at han heller ikkje fekk nokon stor lesarkrets." Redaktør Torgeir Lid var ellers svært nøgd med Olav Sletto-intervjuet, og oppmuntra Stølen til å gå vidare på journalist-stigen. Den unge skrivaren fekk seg raskt jobb som journalist, fyrst i Akershus Arbeiderblad. Så vart det ei tid i Fremtiden og deretter mange år i LO-bladet Aktuell. "Han var ikkje min litterære helt, Olav Sletto, men det var spennande snakke med han", seier den no vel 80 år gamle journalisten, Oddvar Stølen.

Etterord

Olav Sletto sto i heile sin forfatterskap i opposisjon til den herskande litterære tidsånden på slutten av det nittande hundreåret og framover på 1900-talet. Under overskrifta "Nokre ord um bokavlen" i bladet "Den 17de Mai" i 1917, slo han fast at storparten av den litteraturen som vart skapt i Norge, høyrde til den rådande litteraturretninga, den realistiske eller naturalist-realistiske retninga.

Dette, slo han fast, var ikkje hans veg som kunstnar. Sletto rekna seg å høyre til dei real-idealisticke diktarane, som braut med naturalismen fordi dei ikkje kunne godta det tvangsprogram som naturalismen sette opp. Eit program der det ikkje skulle vera plass for solskinnet, uskulda, lykka eller sterke karakterar som råder over sine drifter

og attrå. Han var i opposisjon til dei som framstelte elskhugen som sansedrift og som ubøyeleg naturmakt.

Naturalistane, skreiv Olav Sletto, kravde at livet skulle skrivast slik som der er, slik ein har *sett det*. Den real-idealisticke retninga skilde seg, meiner han, ikkje frå naturalismen i kravet om å skildre det verkelege livet. Men der naturalismen ser mennesket som fanga av driftene og nærast lagnadsbestemt til å gå under, der sette idelistane opp eit anna krav, eit krav om at dikteren skal vera "eit sjåande auga, ein løysande kunstnar...at biletet frå det virkande livet skal vera gjeve med diktarfantasi og kunstnarhand, so diktverket maktar å trylla fram alle løynde verde som emnet gøymer i seg". Idealistane krev at livet som er lyst òg må ha rett til å verta skildra i bøker, og at desse skildringane også skal heite *sann* kunst.

Begge retningane set elskhugen opp som ei grunnkraft i mennesket, men "med elskhugslivet reknar idealismen fyrst og fremst den djupe tråi som mennesket har til å nærma seg den evige ånd, den religiøse hugen, dernest den varme hjartelengten etter det fagre og det sanne, etter det lykkelege og det kjærlege, og så – stundinga etter eit menneske, som ein har lært å elske. Dermed, skriv Sletto, vert sanseelsken gjennomglødd av noko høgare, som vinn over tid og rom. Den kroppslege elskhugtrå fær ikkje lov til å vera ein slags pantheistisk guddom, som naturalismen-realismen har gjort henne til, meiner Sletto, og føyer til: "...idealisticke diktarar skildrar helst karakterar som brytst med attrå og alle andre hindringar, veks i striden og står til slutten som frie menneske".

Dikteren er, slik Sletto ser det, ikkje ein kunstnar-aristokrat, men eit menneske med kall og ansvar, ein som vil styrkje evna til dåd, og nøre den medfødde evna til etisk liv. Og han stilte sine krav til ekte og sann dikting:

"Me (idealistane) vil påverke sjelene, me vil fylle hugane med syner, aning, tru, reinleik, glede. Vekkje stor lengsel i menneski. Me vil verke inn på lesarens viljesliv og soleis vera med når han byggjer sin karakter. Vera med han til det gode. Det materialistiske livssynet kjempar me imot med å syne fram viljekamp og karakterkamp. Og me krev ny og romslegare verdsetjing av litteraturlivet; *spiritualismen må få sin rett. ...*" (Dale/Reinton "Ei bok om Olav Sletto", s. 73-76).

Med ei slik forståing av dikteren og kunsten, blir det logisk at Olav Sletto ikkje fann noko å byggje på i Sigmund Freuds psykoanalytiske program. Han vende seg heller til religions-psykologien, slik William James utvikla den frå sin ståstad i Amerika (James er rekna som grunnleggjaren av amerikansk psykologi. (Wikipedia)).

Eva Almhjell

Anne Sletto – fjøsbudeie på jorda

av Eva Almhjell

Eva Almhjell
Foto: Privat

Eva Almhjell (bildet) er frå Hovet. Ho er sosiolog. Boka "Anne Sletto – eit kvinneportrett" er like mykje Vestfold-historie som fjellbygd-historie, for Anne Sletto levde 15-20 av sine ungdomsår i nordre Vestfold. Denne artikkelen sto fyrst i Tunsberg Litterære Selskaps tidskrift KULT nr. 1/2015.

Som nyvald leiar i Olav Sletto-selskapet, og etter lesnad av Olav Slettos store verk, "Soga um Røgnaldfolket", vart eg nysgjerrig på kvinnene i Olav Slettos liv og diktning. I fyrste omgang mor hans, som eg i lokale kjelder og i biografien om Olav Sletto fekk ei underleg kjensle av ikkje var stort slekte på – for ein landskjent forfattar. Kven var ho? Var det mogleg finne spor etter henne og det livet ho levde frå ho vart fødd i Hallingdalsbygda Holet i 1867 til ho døydde på Geilo i 1946? Livet til dei store i samfunnet er vel dokumentert, men kva med dei småe, og serleg kvinnene: Er det mogleg rekonstruere eit kvinneliv nederst på rangstigen i samfunnet frå slutten av 1800-talet? Det var utfordringa når arbeidet starta for 2-3 år sidan, og som vart til ei bok med to artiklar. Den eine Eva Almhjells "Anne Sletto – eit kvinneportrett", den andre "Olav Sletto som lausunge og barnedrap i norsk rettshistorie" av Jørn Øyrehaugen Sunde. Boka blir lansert på Geilo 7. februar 2015, 100 år etter at han "førde mor si til sætes på fyrste benken" og held si store tale - på heimebane - den vanskelegaste av alle arenaer å tala på.

Anne Sletto. Foto frå Hol bygdearkiv

På veg til vaskeplassen. Foto: Våle historielag

Anne heitte ho, og kom til verda i Sletto, ein gard oppunder Kambenuten aust i Holsbygda vest i Hallingdal. Det var 4. mars 1867. Mor vart ho fyrste gong - 19 år gamal. Olav vart guten heitande. 5 år seinare kom det ei jente, Jenny. Ungane hadde to forskjellige fedre. Ingen av dei gifta ho seg med. Ho gifta seg med ein

trede mann, svensken Theodor Olsen. Dei fekk ingen ungar saman. Som gift (frå 1900) heitte ho Anna Olsen. Dei tre mennene i Annes unge liv var, etter det som er skrive, Johannes Kristiansen Lundebø frå Sande i Vestfold og Erling Bjørnson, Bjørnstjerne Bjørnsons yngste son. Det er ulike oppfatningar av kven av dei som er far til Olav. Den tredje mannen, Anders Johannessen, var far til Jenny, som vart fødd i Holmestrand i 1891.

Mens relasjonen til Jenny, var god, var forholdet mellom Anne og Olav av det ugreie slaget. Jenny tok liten plass, kan det sjå ut til, mens Olav tok mykje plass. Han hadde også ei sterk stemme i fortellinga om sitt liv, også om relasjonen til mor si, mens Anne ingen stemme hadde. Ho fortalde ingen gong noko frå sitt private og personlege liv. Openheit om det intime var da heller ikkje nokon positiv verdi i Anne si samtid. Skamma var det som hefta ved dei lause kvinnene og dei lause ungane, dei som var fødte utanfor ekteskapet. I boka prøver eg gi stemme til Anne.

Korleis klarte ho livet med to lausungar, med arbeidstid frå kl. 6 morgon til 10 kveld, på ei løn som ikkje var til å leva av? Kva alternativ fanst for henne og hennar tusenvis av likar på slutten av 1800-talet? Var ungane resultat av erotisk lyst og glede i ein stram kvardag, eller av noko ho ikkje friviljug var med på?

Det er få spor i offentlege kjelder etter den unge Anne Jensdotter Sletto. Men vi kjenner til at ho frå 18-års alder held til i nordre Vestfold. I 1891 var ho i Holmestrand, der Jenny kom til verda. På midten av 1890-talet finn vi henne som fjøsbudeie, vaskekone og leigekone på gardar på fjellet sør for Holmestrand, mellom dei Gunnestad og Grette i Våle herad. Eit par av bøndene her var pådrivarar for modernisering av landbruket i nordre Vestfold og sat i styret i Vaale landboforening. Den eine, Jørgen Gunnestad, kom seinare på Stortinget for Høgre. Anne var fjøsbudeie på garden hans då ho i 1895 fekk diplom for godt fjøsstell. Dette er noko merke seg, for på denne tida var det fjøsrøktarar og utejenter som gjorde arbeidet, men gardeigaren som fekk utmerkingane. Så kvifor fekk Anne fjøsbudeie utmerking for godt arbeid? Kanskje var ho uvanleg dyktig, ikkje berre som fjøsbudeie. Ho arbeider seg opp på tenarstigen i Vestfold, viser det seg. Diplomet for godt fjøsstell kan ho ha brukt til å etablere seg som leigekone. Då var ho fri for dei halvårsbindingane som låg i å ta seg tenest, og kunne selge arbeidskrafta si på "marknaden" – og slik få betre betalt for arbeidet enn som fjøsbudeie. I 1900 gifta ho seg med Theodor Bråtnäs Olsen, ein svensk jord- og steinarbeidar og i folketellinga same året finn vi henne i Langgaden i Holmestrand. Då var ho husbestyrerinne. Mykje betre løna enn tenestjenter. For kven veit vi ikkje, men Holmestrand var ein sjøfartsby med både reiarar og handelsfolk på denne tida, og vi veit ho let folk på Geilo forstå at ho hadde vore hjå "fine folk" i Vestfold – før ho vende heim att til Geilo.

Johannes Kristianson Lundebø

Johannes er skriven som far til Olav i kyrkjeboka for Hol. Han var busett i Sande i Vestfold, og var, saman med halvbror sin, odelsgut til småbruket Lundebø. Johannes Kristianson Lundebø var fødd utanfor ekteskap i 1862. Far hans "vart borte i Drammen", som det heiter hjå Olav Sletto-biografen Lars Reinton. Han vaks opp saman med mor si hjå ein onkel i Eiker, men flytta i 1873 til Lundebø. Der vaks han opp saman med halvbror sin, Olaf. Else, mor til Johannes, fekk alt i 1874 sett bruket på gutane for at ikkje bonden sjøl - (ste)fare - skulle seta det over styr.

Reinton omtalar Else og sonen Johannes i rosande ordelag: "Det var noko mildt over Johannes, får ein inntrykk av, han var snill som mora, glad i born, kunne fortelja eventyr og soger for dei, hadde lune og humor og ein vakker smil, ein mann med sjarm, ein bra kar og godt likt. ...Olav Sletto har nok fått mykje frå farsida både av andletsdrag og karakterdrag". Johannes døydde ung, 18. mai 1900, 38 år gamal.

Men folkesnakket har i alle år hatt ei anna fortelling om farskapen til Olav. For ein gut med slikt flogvit som denne guten, kunne då ikkje stamme berre frå småfolk? Folkesporet fører til Aulestad, men den historia får berre den som les boka!

Andre barnet – Jenny

Anne må ha treft Johannes det fyrste ho kom til Vestfold, og møta ga ein liten son som resultat. I 1891 budde ho i Holmestrand. Der kom uægte barn nummer to, Jenny Bertine Andersdatter, til verda 23. februar dette året. Anders Johannessen er skriven som hennar far.

Ein eller anna gong mellom 1891 og 1900 tok Anne med seg Jenny heim til Hol, der ho vaks opp saman med Olav som fosterbarn hjå besteforeldra, Birgit og Jens Sletto. Reinton skriv at Anne såg sonen sin berre ei gong då han var liten. Dette var truleg då ho leverte også Jenny til foreldra i Sletto.

Kanskje sat smerta og saknet etter fyrste barnet enno i kroppen til Anne, slik at ho prøvde behalde Jenny hjå seg så lenge ho berre kunne? Og så måtte ho likevel gi også jenta frå seg. Noko anna gjekk ikkje med dei arbeidstilhøva tenestjentene levde under den gongen, med arbeidstid frå kl. 6-22, og oppseiing på dagen når det vart kjent at tenestjenta var gravid.

Tenestjentene var den største yrkesgruppa for kvinner på slutten av 1800-talet. Det var blant desse dei aller fleste lausungane kom til verda. Mange av dei lei vondt hjå fremmandfolk, andre kom på fattigkassa saman med mor. Det var ei større vanære enn å få eit barn utanfor ekteskapet. Nokon overlevde ikkje, og Jørn Øyrehagen Sunde fortel om barnedrap i norsk rettshistorie i den andre artikkelen i boka om Anne Sletto. Tenestjentene var ikkje berre den største yrkesgruppa i Norge på denne tida. Dei var også den største gruppe mordarar, skriv Øyrehagen Sunde. Ei skrekkeleg historie, og berre toppen av eit vondt isfjell.

I Vestfold arbeidde Anne Sletto seg opp frå fjøsgolvet på landet til reinskura golv hjå velhavande folk i byen. Ho var ei sers arbeidssam og dyktig kvinne som, kan det sjå ut til, greidde lesa "marknaden" og bruke dei moglegheitene som baud seg. Ho etablerte seg som leigekone, fekk eit friare liv og kom betre ut økonomisk. Før ho drog heimover til fjellbygda Hol, hadde ho greidd skaffe seg jobb som husbestyrerinne – i Holmestrand. Ho gjorde det altså godt i Vestfold.

Villa Lunde – Anne og Theodors heim på Geilo. Foto: Eva Almhjell

Likevel var det noko som trakk henne heimover, og i folketellinga 1910 finn vi henne i Hol herad. Anne og mannen budde til leige på Geilo, men i 1913 kjøpte Anne seg tomt og sette opp eige hus. Korleis manøvrerte Anne i heimbygda? Korleis klarte tenestjenta og jord- og steinarbeidaren finansiere stort hus? Var ho med i det sosiale livet i stasjonsbyen Geilo? Hadde ho kontakt med ungane sine, Olav og Jenny, då ho kom heim? Boka gir nokon av svara og utdjuvar relasjonen mellom mor og son – to alen av same stykke, kanskje?

Anne vart enke i 1939. Då var ho sjuk og merkt av hardt og tungt arbeid heile livet. Ho døydde i 1946. Mor og son er gravlagt side om side på Geilo kyrkjegard. Ei symbolsk forsoning? Bestemt av andre enn dei sjølv? Theodor si grav har ikkje vore å finne.

Rett etter at mora var død, flytta Olav Sletto og kona Karin inn i Villa Lunde, der dei budde til dei kom på aldersheim på Geilo på slutten av 1950-talet. Han døydde i 1963. Karin eit par år etter.

Føremålet til Olav Sletto-selskapet er å styrke interessa for Olav Sletto sitt forfatterskap. Under min leiarskap set vi søkelyset på kvinnene i Olav Slettos liv og diktning, og vi har byrja med forfattaren si mor. Skal ein forstå meir av denne forfattaren sitt liv og virke, må vi vita meir om mor hans og relasjonen mellom mor og son. Vi vonar boka bidreg til auka innsikt i denne stilmeisteren av ein kunstnar, som skapar stemningar som lesaren kan gå inn i, kjenne seg att i og som gir føde til eiga utvikling. Og han formidlar mellommenneskelege forhold med djup psykologisk innsikt – og godheit. Kanskje ei mangelvare i vår tid?

Om forfattarane

Eva Almhjell, fødd 1945 i Hovet i Hallingdal, leiar i Olav Sletto-selskapet, sosiolog, har arbeidd med kvinnehistorie og det å gi barn og unge ei stemme i samfunnsutviklinga. Ho er tilsett i Vestfold fylkeskommune.

Jørn Øyrehagen Sunde, fødd i Kvinnherad, professor i rettshistorie ved Universitetet i Bergen. Han har fått fleire prisar for forskinga si og for formidlinga av denne, m.a. Meltzerprisen for forskingsformidling (2012).

Slektsgranskar Anne-Grethe Syvertsen, leiar i DIS Sande, har gjort ein solid jobb med å kvalitetssikre kjelder eg sjølv har funne og supplert og utdjupa med nye kjelder, m.a. i Riksarkivet.

Litteratur

Dale, Johs. A og Lars Reinton: Ei bok om Olav Sletto, Det Norske Samlaget 1966

Reinton, Lars og Sigurd S.: Folk og fortid i Hol, band III 1972

Graarud, dr. G.: Holmestrand og omegn. Historisk oversigt, 1ste del, Forlaget Norge

Kristiania by-, bygde- og personalhistorie.

Rønningen, John: Bygdehistorie for Våle fra ca. 1540 til ca. 1980. 1985

Folketellingar

Kyrkjebøker

Frå boklanseringa på Dr Holms. F.v. Jørn Øyrehagen Sunde, Eva Almhjell, Anne Karene Sletto og Olav Randen. Foto: Britt-Mari Sletto

Anne Sletto – eit kvinneportrett - spennande bokslepp på Holms hotell/Geilo

«Anne Sletto - eit kvinneportrett», boka om mor til forfattaren Olav Sletto, blei lansert på Dr. Holms hotell på Geilo laurdag 7. februar 2015. Meir enn 60 frammøtte, deriblant 5 oldebarn, 3 tippoldebarn og 3 tipp-tipp-oldebarn av Anne Sletto, fylte det flotte biblioteket til eit spennande og interessant bokslepp.

Professor Jørn Øyrehagen Sunde, medforfattar av boka, fekk dei frammøtte til å halde pusten i nær ein halv time, då han fortalde om Olav Sletto som lausunge og barnedrap i norsk rettshistorie, eit skrekkeleg kapittel i norsk rettshistorie, og vi kjenner berre toppen av isfjellet, sa han. Motstanden mot å la barn i og utanfor ekteskap vera likestilte når det gjeld retten til fars namn og fars arv, var seig, men i 1915 vart "De Castbergske barnelover" vedtatt i Stortinget. Dei kom likevel ikkje Anne sine to uekte barn til gode, for lova tredje ikkje i kraft før i juni 1915. Men før Jørn Øyrehagen Sunde kasta jakka og tala, førte han "mor si" – i skikkelse av Evalill Sletto, oldebarnet til hovudpersonen i boka, Anne, "til sætes på fyrste benken", nett slik Olav gjorde det på same stad med si mor, for 100 år sidan.

Olav Sletto var ein landskjent forfattar og namngjeten talar då han vitja Geilo omkring 7. februar 1915. Denne kvelden tala han for fullsett sal – på Dr. Holms hotell, der mor hans var vaskekone. Ved å føre henne fram til fyrste rad, gjennom heile salen, der halvparten av dei frammøtte var nysgjerrige på korleis han, lausungen frå Hol, som var gift inn i Bryde-slekta, ein rik og mektig reiarfamilie i Sandefjord, ville behandle mor si. Han ga henne, med denne gesten, full oppreisning – "for all liden tort", som han sjølv skreiv i brev til kona si, Karin; etter denne kvelden. Det må ha gjort han godt, for aldri hadde han kjent seg "så sterk og vakker" som denne kvelden! Og han såg at han hadde publikum i si makt!

Skal tru om ikkje Olav Sletto sat i sin himmel og applauderte dramatiseringa av denne hendinga i livet sitt, og den tala som Jørn Øyrehagen Sunde framførte. Han hadde sans for kvalitet, Olav Sletto, og her snakkar vi om stor talekunst!

Musikken betydde mykje i Olav Slettos liv. Jon Lilleslett spelte ein slått som Sletto sjølv gjerne spelte, «Kristi Vangji», og døtrene Liv og Eirin deltok også med sang og spel. Dei var med å seta ei god stemning i det fullsette biblioteket. Også dette i Olav Slettos ånd. For han var det å skapa ei stemning som lesaren kunne gå inn i og vekse på, sjølv kjerna i kunsten. Den kunstforståelsen hadde han frå Benedetto Croce (1866-1952), italiensk filosof, kritikar og lærermeister.

Programmet baud ellers på velkomstord frå Olav Randen, Boksmia forlag. Han hadde vore i tvil om det var nok knaggar hengje ei heil bok på då Olav Sletto-selskapet kontakta han om Anne-boka. Men korleis skal historia til dei småe i samfunnet bli vist om ein ikkje grip det vesle som er, og set den enkelte inn i si samtid? Dei småe fortener si historie, og kvinnene især, sa Randen.

Ein kan si det slik at det er tre gode grunnar til at boka om Anne Sletto (gift Anna Olsen), mor til Olav Sletto, er realisert. Det eine er at Olav Sletto-selskapet har kvinnene i Olav Slettos liv og diktning på sin arbeidsplan, det andre at det er viktig å få kunnskap om mor til Olav Sletto og få relasjonen mor og son fram i lyset for å forstå meir av Olav Slettos forfatterskap, og det tredje er at biografiske fortellingar om kvinner og kvinners liv er eit viktig bidrag til den noko mannstunge lokale historia.

Anne-Grethe Syvertsen fortalte om arbeidet med kjeldesøk til boka, og vi skjønnte at bak ei enkel opplysning i boka, kunne det ligge timar og dagar med søkjearbeid i ulike kjelder, som i digitalarkivet.no, men også med personlege besøk i Riksarkivet.

Oldebarn, tippldebarn og tipptippldebarn etter Anne Jensdotter Sletto. Frå venstre Liss Anita Hefte og Bjarne Jostein Uren, Anne K Sletto, Bjørn Amund Øverseth med Molly på armen, Vera K Sletto, Tea Øverseth Sletto, Allan Sletto og Eva Cecilie Sletto. Fremst Bror og Emma Øverseth (borna til Bjørn Amund)
Foto: Britt-Mari Sletto

Vera og Anne Sletto, Annes oldebarn, helsa frå etterkomarane. Det er ein del i boka som var heilt ukjent for dei. Mykje nytt og spennande haddde dei lært om ei oldemor og tippoldemor som gjorde dei stolte!

Skriveprosessen har tatt si tid, sa leiaren i Olav Sletto-selskapet, slik den skal med stoff som treng modning. Mange har vore med undervegs. Utan desse, ingen bok. Utan styret i Olav Sletto-selskapet, og eit støttande årsmøte, ingen bok. Utan inspirerande etterkomarar og gode sponsorar, heller ingen bok. Namna til alle dei gode hjelparane fins i boka, men Almhjell framheva nokre av dei som har vore ekstra viktige i hennar eigen skriveprosess: Kjell Snerte, Buskerud Mållag, Jørn Øyrehagen Sunde, Universitetet i Bergen, Anne-Grethe Syvertsen, slektsgranskar og leiar i DIS Sande, og oldebarnet til Anne Sletto, Anne Karene Sletto, busett i USA, som har designa omslaget til boka. Sist, men ikkje minst, takka ho forlagssjefen i Boksmia forlag, som med vidtfemnande kunnskap og sterk interesse for temaet, har gjort ein stor jobb med språket og det historiske stoffet.

Slik er det å ha ein idé, og få lov å arbeide i godt lag, avslutta Eva Almhjell, som var dagens programleiar.

Direktør Gro Odden, Holms hotell, la på ein venleg og profesjonell måte alt praktisk til rette for eit vellukka arrangement.

Boka er gitt ut av Boksmia forlag og Olav Sletto-selskapet. Ho er å få kjøpt i bokhandlar i dalen og hjå Boksmia forlag på www.boksmia.no Den kan også tingast hjå Olav Sletto-selskapet eva.almhjell@gmail.com Pris: kr. 280 +utgifter til ev. postsending.

Britt-Mari Sletto

Helsingar frå etterkomarane

Under lanseringa av boka om Anne Sletto, helsa Vera Sletto frå etterkomarane. Den helsinga gir vi att nedanfor. Vi har også oppmoda andre etterkomarar om å sine inntrykk av boka og arbeidet med den. Vi har fått svar frå Eva Cecilie Sletto, Karin (og Anders) Bull, begge barnebarn av Olav, og oldebarn av Anne Sletto, og Bjarne Jostein Uren, barnebarnet til Jenny, også Annes oldebarn.

Vera Karine Sletto

En annen ting, jeg har jo alltid trodd at det var bestemor og bestefar, Olav og Karin Sletto, som kjøpte eller bygget «Huset på Geilo» i sin tid, men så var det altså Anne. Strykedamen. Det kan da umulig ha vært mange kvinner den gangen som lånte penger og bygde seg hus? Det var jo ikke et hvilket som helst hus heller, det hadde blant annet balkong oppe og nede, noe som var regnet som «fint» på den tiden. Hun må ha vært en kvinne med forretningssans, en med «guts», som turte å satse, ta en sjanse og samtidig ha tro på at dette får jeg til. Det kan synes som om det har vært en stor drivkraft her et sted. Kanskje var det et ønske om å bevise et eller annet, kanskje var det et ønske om å gjøre leie ting godt igjen, kanskje var det et ønske om en viss status? Jeg får nesten en litt sånn «æddabædda»-følelse. Og hvis noen av disse antakelsene er riktige, så synes jeg egentlig at det var «innmari tøft» av henne. «Lausunger» som man den gang kalte barn født utenfor ekteskap, var ikke noe man snakket om på den tiden, i alle fall ikke i positive vendinger, og kvinnehistorie generelt er også mangelfullt dokumentert, så dermed kjenner vi ikke særlig til den delen av norsk historie. Med denne boken hvor portrettet av Anne Sletto skrevet av Eva Almhjell, er satt inn i et større og et historisk perspektiv med delen «Utanfor ekteskap» av Jørn Øyrehagen Sunde, hvor også Olav Sletto er flettet inn, så får vi et innblikk i denne delen av vår historie. Jeg gleder meg veldig til å lese boken! På vegne av familien vil jeg få takke alle som har bidratt til boken; takk til Eva Almhjell som har tatt initiativet til og dypdykket i Anne Slettos liv slik at vi etterkommere får et bidrag til «Hvem tror du at du er» - takk til Jørn Øyrehagen Sunde som med den historiske dokumentasjonen gir oss et innblikk i denne delen av norsk historie, takk til min søster Anne som har designet bokomslaget og takk til Olav Randen, Boksmia forlag. Og sist, men ikke minst, tusen takk til Olav Sletto selskapet for deres gode arbeid med å fremme Olav Slettos forfatterskap!

Geilo, 7. februar 2015

Vera K. Sletto

Eva Cecilie Sletto

Etter presentasjonen av boken og historier om kvinner som fikk barn utenfor ekteskap, må Anne ha vært redd, utrolig sterk og ikke minst modig. Til den tiden å være så må jeg si at det er beundringsverdig det hun gjorde. Bare det å levere to barn til sine foreldre må jo ha vært tøft. Hva tenkte foreldrene? Visste de at barna skulle bli værende? Tror nok Anne følte litt skam, siden hun aldri røpet hvem disse fedrene var. Tror heller ikke hun ville likt at det nå spekuleres i hvem far til Olav skulle være. Olav ville heller ikke ha likt det. Tror ikke Anne fortalte til sine barn hvem som var far til hvem. Om Olav visste hvem faren var, så ville han ikke ut med det. Hemmeligheten som både Anne og Olav hadde, er, som personene, begravet på Geilo.

En ting er sikkert, jeg tror hun levde et spennende liv, til tross for alle vanskelighetene hun må ha hatt. Hun var heldig som hadde foreldre som hjalp til.

Min sønn Allan, syntes det var veldig interessant å høre om sin tippoldemor, som nok var litt av en dame.

Jeg må jo si hun var modig, med tanke på huskjøp: Tok opp stort lån og klarte nedbetalingen før tiden. Det er godt gjort med den lave lønnen de hadde. Jeg er imponert over hva hun klarte. Etter det jeg forstår av boken, så bodde barna hos besteforeldrene hele tiden. Hun hentet dem aldri - .

I boken står det at besteforeldrene hadde dårlig med penger, det var små kår. Hvordan klarte de å betale for to barn på skole. Begge gikk på Voss Folkehøyskole¹, mat og klær skulle de også ha. Det kan da umulig ja vært så dårlig stilt.

Boken er nok spennende lesning og bra skrevet.

Eva Cecilie Sletto

Oslo 10.2.2015

Bjarne Jostein Uren

Boka om oldemor mi Anne Sletto har vorte ei veldig fin bok som eg har hatt stor glede av å lesa. Eg visste ikkje så mykje om ho frå før. No veit eg mykje meir, både om ho og gomme mi, Jenny. Anne Sletto var ei dyktig og sterk kvinne, og eg er stolt av og vera ein av etterkommarane hennar.

Eg er svært takksam for at nokon syntes ho fortjente å få livet sitt dokumentert. Og at resultatet vart så bra.

Bjarne Jostein Uren

Hol, 27.2.2015

Karin og Anders Bull

Ja, nå er boken kommet. Virkelig et prakt eksempar. Du har gjort en kjempejobb!

Har begynt å kose meg med den. Meget interessant!

Boken er blitt veldig fin, faktisk enda mye bedre enn det utkastet vi fikk til gjennomsyn i fjor. Ingenting å sette fingeren på. Dette blir jo obligatorisk eie innen familien. Jeg synes fremstillingen av Olav Slettos mulige opphav er balansert og nøytralt fremstilt, og at det er riktig i en slik bok å ta dette med.

Karin og Anders Bull

Oslo, februar 2015

¹ Begge ungane fekk truleg stipend. Olav fekk i tillegg, det vi kjenner til, støtte frå private sponsorar i heimbygda. Jenny budde ikkje på skule-internatet, men hjå ein bonde i nærleiken, der ho også tente medan ho var student. Slik slapp ho utgifter til losji og fekk maten dagleg (EA).

Olav Sletto-selskapet takkar

**Buskmål AS
Buskerud Mållag
Hol kommune
SparebankStiftelsen Hallingdal
Geilo Spelemannslag**

for støtte til boka "Anne Sletto – eit kvinneportrett".

SKUE sparebank

for støtte til boklanseringa 7. februar 2015.

Dette er Olav Sletto-selskapet

Olav Sletto-selskapet er eit landsfjernande selskap av einskildpersonar, organisasjonar, skular, verksemder, institusjonar, kommunar og fylkeskommunar. Selskapet er ein sjølvstendig juridisk person, skipa 3.mars 2001 i Hol.

Føremålet med selskapet er å styrke interessa for Olav Sletto sitt forfattarskap. Dette kan gjerast m.a. ved:

- å sjå til at Olav Sletto sine bøker vert gjort tilgjengeleg for ålmenta
- å leggja til rette for auka bruk av Olav Sletto sin litteratur i skuleverket
- å medverka til at lydopptak med Olav Sletto vert teke vare på og nytta
- å arbeida for at det blir gjeve ut publikasjonar om kunstnaren og hans produksjon
- å arrangera foredrag, seminar, kurs og ekskursjonar m.v.
- å ta vare på og utvikla Sletto-samlinga i Holet bibliotek
- å leggja til rette for systematisering og forskning med grunnlag i Olav Sletto sine etterlatne manuskript, brev m.v.

www.olavslettoselskapet.no